

Doç. Dr. Sinan Canan:

Risale-i Nur Kur'ân'ın tarzının bir yansımasıdır

(Röportajın birinci kısmı Temmuz sayısında yayınlandı)

Müslümanlar olarak bilimden uzaklaşmamızın önemli nedenlerinden biri vahiyyden uzaklaşmamız mı?

Tabii, aynen öyle. Batı kültürü kendi dinî geleneklerine karşı durarak bir bilimsel aydınlanmanın ortaya çıkmasına sebep oldu. Gerçi onun da ön çalışmaları, yine özellikle Beytül-Hikme dönemindeki İslâm alimlerinin İslâm medeniyetinin üzerine oturmuştur, ama onlar kendi dinleriyle mücadele sonucunda böyle bir sonuç ortaya çıkardılar. Biz bu sırada kendi karanlık çağımıza girdik. Ben yakın

zamanda, İslâm'ın karanlık çağının Batı'nın aydınlanmasına denk geldiğini düşünmeye başladım. Çünkü bilgi olarak gerçekten çok bir karanlık çağdayız. Osmanlı'nın görkemli zaferleri falan bizi çok ilgilendirmesin. Osmanlı askerî, güçlü bir devletti. Hakikaten varlığını askeriye üzerinden çok güzel sürdürdü. Ama Batı'nın yaşadığı dönüşüme adapte olamadığı ve Batı'nın dünyaya hakimiyeti sırasında o meselede geri kaldığı için, 1900'lerin başında çökmek durumunda kaldı. Batı'nın gücünün zirveye ulaştığı zamanlardı o zamanlar... Biz Batı'nın bu aydınlanmasını aynen almaya kalktık. Fakat burada bir sorun vardı. Onlar ruhbana karşı savaşarak, kiliseye karşı savaşarak başarıyor, biz neye karşı savaşacağız? Nerede kilise, nerede papaz, nerede bilimi engelleyen bir gerekçe. Hani son 200-300 sene içerisinde çıkan yorumu bir kenara bırakırsanız. İslâm genelinde de böyle birşey yok.

Biz köklerle o kadar koştuk ki, bilgiyi kullanamadığımız, vahye dönüp bakmaya zaman bulamadığımız için şu an dünyadan da ukbadan da kopmuş durumdayız maalesef. Araftayız yani.

Siz bunları söylerken Bediüzzaman'ın sözleri aklıma geldi.

Biz de ondan öğrendik zaten.

Bediüzzaman Hazretleri yüzyıl önce sizin söylediklerinizi söylüyor; “İslâmiyet fününün seyyididir ve mürşididir” diyor meselâ.

Aynen, bunu demeye çalışıyoruz biz de. Ben biyolog olduğum için evrim meselesiyle ilgili konuşuyorum. Biyoloji bilimi şu anda İslâm camiasında sorunlu bir konu, sürekli tartışıyoruz bunu. Ama benim herkese söylediğim bir şey var; biyoloji bilmeseniz de Kur'an'ı bilmek zorundasınız. Kur'an'a baktığımızda, Kur'an'ın metodolojisini iyi anlamanız lâzım. Bu konuda kimse bana itiraz edemiyor, ki benim gördüğüm bir şey var orada. Kur'an'ı Kerim, dünyayla ilgili ne anlamak istiyorsanız dünyaya bakın diyor. Benim harflerimden anlam çıkarın demiyor böyle bir metodoloji yok. Alegorik hikâyeler var, onbinlerce yıl insanlara hitap edecek bir metin olduğu iddiasında, her döneme hitap edebilecek gizli-şifreli, açık-kapalı mesajları var. Ama hepsinin çözümü, tercümesi kâinata ve bilgide, diyor. Herkesin Kur'an'da özel bir âyeti vardır, bir biyolog olarak benim âyetim Ankebut Sûresi 20. âyettir. “Yaratmaya nasıl başladığımızı görmek için yeryüzünü gezin dolaşın” âyetidir. Bu âyet belli bir peygambere, özel bir kişiye değildir, bütün Müslümanlardır. Yani gezip görmemiz ve oradan çeşitli ibretler çıkarmamız gerekiyor. Kâinata bakıp, “Haa, bu yaratılış ağacının içerisindeki en mükemmel meyve olarak benim görevim nedir?” noktasında kendi düşüncelerimizi oluşturabilmek için buna ihtiyacımız var. Kâinatı, yaratılmışları tekvinî âyetler olarak adlandıran bir kültürün içindeyiz, yani yaratılmış âyetlerdir onlar. İşaretlerdir onlar, ama biz bu işaretleri bıraktık, bu işaretlerle hiç uğraşmıyoruz. Onlarla uğraşmayı materyalistlerin boş işleri olarak düşünüyoruz. Biz döndük metnin içerisinde analizlere verdik kendimizi. Kelimeler, anlamlar, bağlantılar, tarihsel kökenler, şunlar

Herkesin Kur'an'da özel bir âyeti vardır, bir biyolog olarak benim âyetim Ankebut Sûresi 20. âyettir. “Yaratmaya nasıl başladığımızı görmek için yeryüzünü gezin dolaşın” âyetidir.

bunlar... Halbuki çok kolay. Vahiy bilgisinin decoder'i bizde. Sadece gözümüzü çevirip bakacağız. Bir daha bakacağız, çatlak göremeyeceğiz, Kur'an bize böyle söylüyor. Sürekli bakmamız gerekiyor.

Kuantum deyince Zerre Risalesi geldi aklıma. Meselâ Zerre Risalesi benim için çok önemli, ama ben bir fizikçi değilim, çok önemli bilgiler var orda, herkesin anlayacağı tarzda hem de.

Risale-i Nur'un tarzı zaten Kur'an'ın tarzının bir yansımasıdır. Orada da hep tabiattaki oluşlar üzerinden bir mesaj arama vardır, aslına baktığımızda Kur'an'ın metodolojisi orada genişletilir. Garip bir şey, ama biz Kur'an-ı Kerim'i, açıklayıcı kaynakları, tefsiri, fikirleri olduğu gibi değil de kendi dublajımızla okuyoruz, bize böyle öğretilmiş. Kur'an-ı Kerimi de inançlarımıza göre okuyoruz. Meselâ Said Nursi'nin bir kitabının bir bölümünü, bir lem'asını okurken de onu seslendirme ihtiyacı hissediyoruz, ona bir açıklama yakıştırmaya çalışıyoruz. Halbuki sakın olsak, bunların hepsinin her insanın rahatlıkla çözümlenebileceği basit mesajlar içerdiğini göreceğiz.

Bilim insanlığın mutluluğu yönünde kullanılabiliyor mu?

Kesinlikle. Ama çok kısa birşey söyleyeyim, Batı biliminin temel ilerleme noktası şudur; en son yakında bir şey çıktı, kafa nakli yapılacak diye. Neden yapılıyor? Çünkü yapılabilir. Batı'nın böyle bir noktası var, ben bir şey yapıyorum, çünkü yapabilirim. Arkasında derin bir felsefe, insanlığın faydasını gözetmek gibi daha yüksek gayeler aranmaz. Bilimin ilerlemesi adeta bir mürekkebin bulduğu her yoldan defüze olması gibi, yapılabilecek her şeyi deneyip bunların sonunda bir takım teknolojik

İnanıyorsanız bu sizin için vahiydir, inanmıyorsanız insanlık tecrübesidir.

faydalar elde etmeye dayanır. Bilimin felsefesi yoktur, bilim ve felsefe ayrılmıştır, aynen dinle bilimin, hayatla öbür tarafın ayrılması gibi... Bu ayırma aslında şizofrenik bir şey, Batı'nın bir hastalığı. Bizde böyle bir ayırım yoktu hiç, ama biz de buna kapıldık. Eğer bilimi bir felsefeye dayanarak yaparsanız, sonuçta o felsefenizin sizi götürdüğü yere, mutluluksa mutluluğa, nihilizmse nihilizme, batışsa batışa, çıkışsa çıkışa gidersiniz; ama arkada bir felsefe yoksa, tamamen kaotik bir şekilde 'yapıyorum çünkü yapabiliyorum'la bir taraftan kuantum fiziğiyle cd'yi icad edip içine bir sürü bilgi kaydeder, bir taraftan atom bombası yapıp milyonlarca insanı öldürürsünüz. Bilginin ne işe yarayacağı insana bağlı bir şey. Einstein'ın güzel bir sözü var. Bugün insanın elindeki bilgi üç yaşındaki çocuğun elindeki jilete benziyor. Jilet çok nazenin şeyler yapar, ama üç yaşındaki çocuğun elinde ölümcül bir şey. Dolayısıyla insan olmak lâzım önce, sonra bilgimiz her yere götürür.

Bilgi ve hikmet arasındaki ilişki nedir? Bizim aslında bilgi dediğimiz şey hikmet mi?

Onu ayrı bir kitap yapacağız artık. Hikmet, malûm, Arapça kökenli bir kelime. 'Hekeme' kökünden geliyor. Hakemlik, hükümlük, mahkeme hepsi oradan geliyor. Doğru ile yanlış bilgece birbirinden ayırmak anlamına gelen bir terimdir. Şimdi doğru ile yanlış ayırd etmek sadece bilginin sağlayabildiği bir şey değil. Feraset, basiret, marifet gibi bir sürü arka birleşeni var bunun. Yaşanmışlık bir felsefe, bir üst inanç, bir inanç bilgisi bunların tamamını kapsayan çok boyutlu bir şey. Dolayısıyla siz hangi düzeyde bilerseniz bilin, hikmet sizin işiniz. Profesör olmak herkesin işi değil, veyahut da uzman olmak herkesin işi değil. Ama yaşadığınız düzey itibarıyla iyi bilmek hepimizin işi. Orada hikmete ulaşmak o düzeyde. Meselâ en basit bir iş düşünün, en basit ne olabilir? Şu oyunları şuradan şuraya taşıyorsunuz. Bu oyunları taşıırken hangi yöntemi ve yolu seçeceğiniz, vücudumuza zulm etmeden

ne kadar taşıyabileceğiniz, koyduğunuz yerde insanları rahatsız etmeyeceğiniz, bu işte işin hikmeti. Yani çalışarak, bu işte derinleşerek bu işin hikmetine varabilirsiniz. Dolayısıyla, bilgi tek başına hikmet sağlamıyor; ama gerçek bilgi doğru yönde kullanıldığında; nasıl ki yolda bir odun ayağınıza takılırsa sizi düşürür, ama onu şömineye atarsınız sizi ısıtır, bunun gibi bilgiyi nasıl kullandığınıza dönük olarak netice değişir. Bu bilgiyi de o yolda kullandığınız takdirde, size doğru ile yanlış bilgece birbirinden ayırt edebilmek için daha büyük bir şans veriyor, daha büyük bir donanım veriyor. Bilginin ancak böyle bir faydası var. Demin söylediğim gibi, felsefesiz bilginin, nedensiz bilginin, bir maymunun merakından hiçbir farkı yoktur. Ve bir maymunun eline bir atom bombası vermek kadar tehlikelidir.

Felsefesiz bilgi derken....

Felsefe derken yanlış anlaşılmasın. Platon'u, Aristo'yu kastetmiyorum. Felsefe, bilginin kökeni problemi. Ben bu bilgiyi nereden aldım, nereye kullanacağım? Düşünmenin soy ağacı diyelim buna. Herkes Aristo bilmek zorunda değil. Felsefe, nedenini bilmek. Biraz tefekkürle vardığınız yer burası. Derin düşünerek ulaştığınız yer orası. Bir şeyi otomatik yapıyorum, ama ben bunu niye böyle yapıyorum? Her gün yaptığımız şeyi sorguladığımızda çok tuhaf gelmeye başlıyor. Çünkü arka plandaki felsefesini bilmiyoruz. Ama biz felsefe diyince, çok anlamlı bir kelime, bir disiplin olarak felsefe var, bir de bir işin arka planı dediğimiz, başka bir kelime varsa tanımlayan onu kullanmak gerek, öyle bir felsefe var. Ama şu var, gerçek anlamda metodik felsefe bilen de buraya daha kolay nüfuz ediyor. Çünkü felsefe düşünme yöntemi aslında. Sizin o akıl yürütmelerinizin hangi basamaklardan geçtiğini analiz etmeniz lâzım. Meselâ, biz felsefe dersi alırken üniversitede bir paragraf yazı verilir, hocamız sorardı, "şu kişinin felsefî görüşünü yazın", bu adam neye inanıyor, diye. Bir paragrafı felsefeyle çözümlediğiniz zaman hakikaten çok şey öğreniyorsunuz. Kendi içinizde nüfuz etmesinin bir yolu da bu. Bu herkesin görevi değil. Ama bilgiyi kullanacak insana çok gereken bir şey, insanlık için. Biz bilgiyi kullanacak insana ne kadar çok öğretirsek, o kadar iyi olacak diye düşünüyorum.

Bilim toplumu dedik, insanları mutluluğa götürecektir bir şeydir dedik bilim için. Buradan hareketle bilim, toplum ve ahlâk ilişkisini nerde konuşmamız gerekiyor. Madem mutluluğa götürüyor, ilk önce bunu konuşmamız gerekmiyor mu?

Tekrar söylüyorum, hayatımızda bilgi kaynağı olarak bilimin oldukça sınırlı bir yeri olduğunu düşünüyorum. Şimdi sınırlı derken biraz açmam gerekiyor. Ben bilim üzerine hayat inşa etmiş bir insanım. Sınırlı dediysem, sınırı çok geniş aslında, bilim biz insanlara çok şey söylüyor. Şu an yaptığımız iş beyin ile ilgili, burada çıkardığımız bir sürü sonuç bilimden geliyor. Fikir oraya dayanıyor. Fakat bunu bütün gerçeklik, bütün hakikat olarak anlamak sağlıklı bir şey değil. Bu sadece bir bilgi kaynağı. Diğer bilgi kaynakları ile birlikte bir şey ifade ediyor. Bu tamamen farklı bir eğitim ve yaşama sistemi anlamına geliyor. İnsanın sanatsal, üretken, felsefî, derunî, batınî, her türlü yönünü en az bilimsel yönü kadar, yani bütün duyularını en az gözü kadar önemseyen bir yaşam tarzından bahsediyoruz. Bunu kurgulayabildiğiniz zaman, ki bu ütopyik bir şey değil, yapılmış bir şey, Beytül-Hikme, Beytül-Hikme deyip durduğumuz şey, aslında böyle bir gelenekten geliyor. Orası fıkıh çalışırken fizik de yapabilen insanların olduğu bir yerdi. İnsanlar bilgiyi bütünleşik olarak üretebiliyor ve anlayabiliyorlardı. Siz böyle bir örnek üzerinden insanları eğittiğinizde, o örneği gösterip insanların ona öykünmesini, ona benzemeye çalışmasını sağladığınızda, orada medeniyete dair bir yaşam, bir ahlâk çıkıyor ortaya. Çünkü insanın tabiatında var, bir toplum düzeni, bir medeniyet. Ahlâkın kökeni bilgide değil, tabiatta değil. Dolayısıyla, bunun temelini bilimsel bilginin yardımıyla ama onun dışında bir yerden bulmanız gerekiyor. İnanıyorsanız bu sizin için vahiydir, inanmıyorsanız insanlık tecrübesidir. İnsanlık tecrübesi de bir bilgi kaynağıdır, binlerce yıllık bir geçmişe dayanır, ama bana sorarsanız bunun büyük kısmı yine dinî bilgidir. Ama bir şekilde insanlık tecrübesi de bir bilgi kaynağıdır. Ne olursa olsun ispatlayamayacağımız, laboratuvara sokamayacağınız, kuramlarla açıklamayacağınız bir bilgi var, bunu kullanmak zorundasınız. Bunu hayatımıza dahil ettiğimizde, yani hobi olarak görmekten

vazgeçtiğimiz anda, o gerçek bilgi medeniyet düzeyine ulaşabileceğimizi düşünüyorum. Tek bir yol gösterici arayan kaybeder, kâinat öyle bir yer değil. Biz kâinatın en karışık varlığıyız, kâinatsa bizim algımıza göre çok daha karışık, çok fazla boyutu var, mütevazı ve sakin olup her çiçekten bal almamız lâzım. Sonuçta kendi rolümüzü oynayıp bu dünyadan zaten gitmemiz bekleniyor diye düşünüyorum. Herkesin kendi anıtını dikip bu dünyadan gitmesi lâzım.

Her çiçekten bal alırken boğulmak da var...

Bunu da açmam lâzım. Her çiçekten bal derken, biraz önce bahsettiğim alanları kastediyorum. Bilim, duygular, yaşam, inanç (vahiy kökenliyse), toplumsal hafıza, sonra 'görüntü algısı' dediğim bir şey var, inşaallah o konuda bir kitap hazırlıyoruz şuan. Bunlardan bal almak lâzım.

Bu bir bilim kitabı, ama eğlenceli anlatımıyla insana dair merak ettiğimiz/etmediğimiz birçok soruyu cevaplıyor. Yani, *Kimsenin Bilemeyeceği Şeyler*, bilmek isteyeceğiniz şeylerle dolu bir kitap.